

לילה אחד עצבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקז

ערש"ק פרשת דברים ה'תשע"ה

שני מליארד - "קצבה" לברכתנו!

שבתות שבין המצרים גבוהים עד למאוד

עומק החילוק בין מקום המקדש למקום המזבח

דברי השפת אמת' אודות ספר התניא

אור
החסידות

פְּתַח הַדָּבָר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת דברים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונוזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החפידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב חיים דוד (ברי"ג) וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב,
הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

מול סוף

יבאר הכרח רש"י לפרש "על מה שהמרו בים סוף בכואם לים סוף כו' וכן בנסעם מתוך הים" שהוא מדויק לשון הכתוב "מול סוף", ויבאר דב"וכן בנסעם" כו' כוונתו למ"ש בפרשת בשלה דמשה "הסיען בעל כרחן"

(עי' לקוטי שיחות ח"ד עמ' 6 בהערה)

ח. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

ט. יינה של תורה.....

המעלות המיוחדות של משנה-תורה, ושבבות בין המצרים

לכאורה ישנה ירידה בתורה מדור לדור - ובפנימיות היא עליה / העיקר הוא העסק בענייני העולם ע"פ התורה / שבת למעלה מגלות וחורבן / חטא עץ הדעת לא השפיע על שבת בראשית / "מה שאומרים הקדושי עליונים שבתות שבין המצרים גבוהים עד למאד כו'"

(עי' לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1087 ואילך)

יד. פנינים.....

דרוש ואגדה

טו. חידושי סוגיות.....

בדין מקום המזבח

יפלפל בלשונות הרמב"ם גבי מקום המזבח המכוון, ויסיק ב' גדרים במזבח - בתור עיקר הבית, ובדין מזבח בפ"ע שאינו תלוי בבית / יבאר עומק החילוק בין קדושת מקום המקדש לקדושת מקום המזבח

(עי' "הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים", סימן ז)

כב. תורת חיים.....

לא לשכוח על עצמו

כד. דרכי החסידות.....

ספר התניא

מקרא אני הרש

”מזל סוף”

יבאר הכרח רש”י לפרש ”על מה שהמרו בים סוף בבואם לים סוף כו’ וכן בנסעם מתוך הים” שהוא מדויק לשון הכתוב ”מזל סוף”, ויבאר דב”וכן בנסעם” כו’ כוונתו למ”ש בפרשת בשלח דמשה ”הסיען בעל כרחן”

א. בריש פרשתנו (דברים א, א): ”אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן, במדבר, בערבה, מזל סוף, בין פארן ובין תופל, ולבן וחצרות ודי זהב”.

ומפרש רש”י: ”מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן – אולם – סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל”. וממשיך רש”י לפרט רש”י כיצד כל תיבה בכתוב רומזת למקום אחר שבו הכעיסו לפני המקום. ועל התיבות ”מזל סוף” מפרש: ”על מה שהמרו בים סוף, בבואם לים סוף, שאמרו: המבלי אין קברים במצרים. וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר: וימרו על ים בים סוף. כדאיתא בערכין”.

והנה ידועה דרכו של רש”י בפירושו עה”ת, שהכל צריך להיות מבוסס ב”פשוטו של מקרא”; ובנידון דידן צריך ביאור:

זה שהמרו **בבואם** לים סוף” – מפורש הוא בפרשת בשלח (יד, יא), שכאשר ראו ישראל את מצרים רודפים אחריהם נתבהלו והתריסו כלפי משה: ”המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים”. אך זה שהמרו **”בנסעם** מתוך הים” – היכן מצינו זה ב”פשוטו של מקרא”?

ב. והנה במס' ערכין (טו, א - שמצייין רש"י כאן) איתא, שגם לאחרי קריעת הים עדיין היו לבני ישראל ספקות באמונה, ואמרו: "כשם שאנו עולים מצד אחד, כך מצריים עולים מצד אחר". [ואז אמר הקב"ה ל"שרו של ים" שיפלוט את גופות המצריים ליבשה, כדי להוכיח לישראל שאכן מתו מצריים - ועל זה נאמר (בשלה יד, ל) "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים"].

אבל קשה לומר שזו היא כוונתו של רש"י, כיון שבסיפור קריעת הים - לא הביא רש"י דרשה זו. ואם נתכוון כאן לחדש דבר זה - היה צריך לפרש דרשה זו להלומד שאינו יודע מכל הענין!

[ואמנם, בפירושו של רש"י בתהלים (קו, ז), על הכתוב שמביא כאן, "וימרו על ים בים סוף", העתיק דרשה זו, וז"ל: "היו מקטני אמנה. אמרו כשם שאנו עולים מכאן מצד זה, אף המצריים עולים מצד אחר ויבואו אחרינו, עד שרמז הקב"ה לים והקיאם ליבשה. אז "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", לפיכך "ויאמינו בה". אבל מתחלה לא האמינו. מצאתי".

ואם כן, אפשר לומר שכאשר רש"י מצייין כאן להכתוב בתהלים, כוונתו שהתלמיד יעיין גם בפירושו על הכתוב שם, ולכן לא הוצרך לפרש כאן; אך דוחק הוא, כמובן, ובפרט שגם שם מסיים רש"י בלשון "מצאתי", המורה שהוא דבר חידוש כו' ולא "פשוטו של מקרא" ממש].

ואדרבה - כד דייקת בדברי רש"י בפ' בשלח, נראה שהוא שולל דרשה זו: רש"י כותב שם "וירא ישראל את מצרים מת - שפלטן הים על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל: כשם שאנו עולים מצד זה, כך הם עולין מצד אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו". הרי שרש"י דייק שהחשש היה "שלא יאמרו ישראל" בעתיד - אבל לא שכבר אמרו כן בפועל!

ג. ונראה לבאר שכוונת רש"י היא למה שהוא עצמו כתב כבר (בשלה טו, כב):

על הפסוק "ויסע משה את ישראל מים סוף", מפרש רש"י: "הסיען בעל כרחם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם בים, וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים. לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם". וזוהי אפוא כוונתו כאן, שהמרו "בנסעם מתוך הים" - שלא רצו לנסוע משם (עד שהכריח אותם משה), וזה נחשב להם לחטא.

אמנם מעתה צריך להבין לאידך גיסא:

לפי הסברה זו, שכוונת רש"י באומרו שהמרו "בנסעם מתוך הים" היא למה שכתב כבר בפ' בשלח - למה הוצרך להביא ראיה מהכתוב בתהלים ("וימרו על ים בים סוף")? ואכן, בשאר החטאים שמפרש רש"י בפסוק דידן, אינו מביא בכלל ראיה לדבריו,

כיוון שסומך על התלמיד שזוכר את סיפור החטא כמו שהוא מפורש במקומו בתורה (וכגון: על תיבת "וחצרות" כותב רש"י "במחלוקתו של קורח" - ותו לא). ומה נשתנה כאן שרש"י (אינו סומך על מה שכתב כבר בפ' בשלח, אלא) נדרש להביא ממרחק לחמו - מס' תהלים?!

ד. אך הביאור - ובפשטות:

אמנם רש"י כבר פירש בפ' בשלח שמשה הסיע את ישראל בעל כרחם, אבל עדיין אינו מוכרח שזה שלא רצו לנסוע מתחילה נחשב להם לחטא.

יתירה מזו: הרי בכתוב כאן נאמר רק "מול סוף", שמזה ילפינן שהיה איזה חטא בים סוף. אמנם, לצורך פירוש הכתוב אין הכרח לחדש שהיו שני חטאים בים סוף (ואכן, ראה תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי שהזכירו בענין ים סוף רק חטא אחד) - ולכאורה, די ומספיק בחטא הראשון שהזכיר רש"י בענין זה ("בבואם לים סוף, שאמרו המבלי אין קברים במצרים")!

וי"ל, שרש"י למד זה מהדיוק "מו"ף סוף", שפירושו הפשוט - נגד ים סוף. וכיון שלא פירש הכתוב באיזה צד, יש לומר שהכוונה היא לכל צד, היינו ששני הצדדים - הן בבואם לים והן בנסעם.

אך כיון שאין זה פשוט כ"כ, לכן מוסיף רש"י ומביא ראיה מהכתוב בתהלים, שמאריכות הלשון שם מובן (כמו שפירשו בערכין) שהיו בים סוף שני חטאים, מדכתיב "וימרו - א) על ים ב) בים סוף".

ובפרטיות:

(א) "וימרו על ים" - "ים" סתם - בני ישראל ראו את הים עומד בדרכם, ונתבהלו עד שהתריסו "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר". ולעניין זה אין נפקא מינה איזה ים בדיוק היה זה, אלא עצם המציאות של ים המעכב.

(ב) "בים סוף" - בני ישראל ראו את "ים סוף" מלא בתכשיטים ואבנים טובות, ולא רצו ללכת ממנו למרות ציווי הקב"ה. ולעניין זה מתאימה ההדגשה "בים סוף" דוקא, שדוקא בו היו אבנים טובות ורכוש גדול, מה שאין כן בכל ים סתם.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

מוגבל במקום וזמן "יברך אתכם כאשר דיבר לכם" - שלא יוכלו למנותם.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט ע" 17 ואילך)

תרגום התורה לשבעים לשון

הואיל משה באר את התורה הזאת

בשבעים לשון פירשה להם

(א, ה, רש"י)

איתא במס' סופרים (פ"א ה"ז): מעשה בה' זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יוונית, והי' היום קשה לישראל, כיום שנעשה בו העגל, שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צורכה.

ולכאורה תמוה, הרי התורה כבר תורגמה ונתפרשה בשבעים לשון ע"י משה רבינו, וא"כ מדוע דימו תרגום התורה ל"יום שנעשה בו העגל"?

וי"ל הביאור בזה, דדייקו רו"ל וכתבו שאותו היום היה כ"יום שנעשה בו העגל" ולא כתבו כ"חטא העגל" וכיו"ב. כי יום שנעשה בו העגל, לא היה קשה מצ"ע, שהרי אהרן אמר "חג ד'י' מחר" (תשא לב, ה), כי "בטות הי' שיבוא משה ויעבדו את המקום" (פרש"י שם), ורק שלפועל ביום שלאח"ד השכימו (תשא לב, ו) וחטאו לפני שבא משה, ונמצא שיום עשיית העגל לא היה "קשה" מצ"ע, ורק שגרם לחטא העגל לאח"ד.

וכמו"כ תרגום התורה אינו "קשה" מצ"ע - וכמו שאכן מצינו שמשא תרגם את התורה - אלא שיכול לגרום לעניין שלילי, שיטעו בהבנת התרגום. וכמו שמצינו (מס' סופרים שם) ש"י"ג דברים שינו בה", כדי שלא יטעה תלמי בהבנת התרגום. ונמצא שגם תרגום התורה אינו "קשה" מצ"ע אלא שיכול לבוא מזה ענין שלילי. וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1 ואילך)

ברכת משה לישראל

ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם

אמרו לו: משה אתה נתן קצבה לברכתנו כבר הכתיב הקב"ה את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו'. אמר להם: זו משלי היא אבל הוא יברך אתכם כאשר דיבר לכם (א, יא. רש"י)

לכאורה טענת בני ישראל תמוהה מאוד:

מניין בני ישראל בזמן ההוא היה ששים רבוא אנשים מבני עשרים עד ששים, ובצירוף האנשים עד בן כ' ומבן ס' ומעלה והנשים, יעלה מספרם לב' מיליון (לערך). כשברכם משה "יוסף עליכם ככם אלף פעמים" יוצא שבירכם שיעלה מספרם לב' מיליארד! והרי זה ריבוי מופלג.

ולאידך, לכאורה אין מקום לפרש שהבטחת הקב"ה משמעה כפשוטה שמספר בני ישראל יהי' כחול הים ועפר הארץ ממש, שהרי לכדור הארץ יש מדה מסויימת, "שיתא אלפי פרסי הוי עלמא" (פסחים צד, א) ונמצאים בו גם אומות העולם, בע"ח, בתים, שדות וכיו"ב, וארץ ישראל אף שהיא "ארץ הצבי" (גיטין, א), עדיין היא חלק מכדור הארץ, וממילא אי אפשר לכדור הארץ להכיל בני אדם כמספר "עפר הארץ" או "חול הים". ועל כרחך ברכת הקב"ה שיהיו כ"חול הים" וכ' היתה ב"שם המושאל", וא"כ מהי הטענה על משה רבינו כשבירכם בריבוי מופלג "אלף פעמים", בשעה שגם ברכת הקב"ה אין כוונתה כפשוטה?

וי"ל שטענתם היתה שהבטחת הקב"ה לאברהם היתה שזרעו לא ימנה, והיינו שמספרם יהי' רב כ"כ, עד שלא יוכלו להגבילו במספר. ואילו לפי ברכת משה יש הגבלה של מספר מסוים - "ככם אלף פעמים".

וע"ז ענה משה:

ברכתי היתה רק "ככם" - כיון שהנני בשר ודם, מוגבל במקום וזמן, איני יכול לתת ברכה למצב שאין לו מספר מסוים. אך הקב"ה שאינו

זינה של תורה

המעלות המיוחדות של משנה-תורה, ושבתות בין המצרים

לכאורה ישנה ירידה בתורה מדור לדור - ובפנימיות היא עליה / העיקר הוא העסק בענייני העולם ע"פ התורה / שבת למעלה מגלות וחורבן / חטא עץ הדעת לא השפיע על שבת בראשית / "מה שאומרים הקדושי עליונים שבתות שבין המצרים גבוהים עד למאד כו"

איתא במסכת מגילה¹ אודות ספר דברים ש"משה מפי עצמו אמרו", וכתבו התוספות²: "וברוח הקודש". והיינו שנשתנה משנה-תורה משאר חומשי-תורה, בזה שהוא נכתב באופן של "מפי עצמו".

דעת לנכון נקל שח"ו וח"ו לומר שמשה כתבו מעצמו ואי"ז מלמעלה כביכול, וכפס"ד הרמב"ם³ ש"האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו - הרי זה כופר בתורה", וכ"ש וק"ו ספר שלם בתורה. ומאידך ישנו חילוק ברור בין משנה-תורה ש"מפי עצמו אמרו" לד' הספרים הראשונים.

(1) לא, ב.

(2) ד"ה משה מעצמו אמרו.

(3) הלי' תשובה פ"ג ה"ח.

הוא ע"פ הידוע אשר ברוח-הקודש יש כו"כ מדריגות. דאודות נבואת משה בכלל נאמר⁴ "ולא קם עוד נביא בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים" דאין בנבואה מעלה גדולה מזו, וכל דבריו ברוה"ק. אלא דשאר כל הספרים אף שגם הם נמסרו ע"י משה - אמנם, משה מסרם בתורת ש"יח⁵. אבל ספר דברים נכתב כאילו נאמר מפיו של משה, וכמאמר "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה"⁶. [משום כך יכול היה משה לומר⁷ "ונתתי מטר גו' ונתתי עשב גו'" - כיון שהשכינה היא שדיברה מגרונו].

ועד"ז הוא גם בחידושי התורה שנתגלו אלינו ע"י התנאים והאמוראים, ותלמידי החכמים שבכל דור ודור - שכל אלו נקראו על-שמו של משה - דעל חידושים אלו נאמר "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני"⁸, שחידושים אלו ניתנו למשה מפי הגבורה, וה"ה בגדר דבר ה' ממש⁹. אלא שנתלכשו השגות אלו בחכמתם והבנתם - והם שגילו אותם¹⁰.

עוד זאת בענין הדמיון בין ספר דברים לחידושי ה"תלמיד ותיק": ספר משנה-תורה אין בו רק חידושי דברים, אלא גם חזרה על הספרים הקודמים והוספה בהם, אשר בספר זה נתחדשו כו"כ הלכות שנזכרו כבר בכללות בספרים הקודמים. והיינו, שע"י הלימוד בספר דברים מתוסף גם בהבנת החומשים הקודמים. וכך-הוא גם בחידושי התורה שנתגלו במשך הדורות, שלא זו בלבד שיש בהם חידושים שלא היו באתגליא עד ימיהם, הנה מעלה יתירה בהם אשר על-ידם מתבארים ומתבהרים דברי הקדמונים.

[וכיוצא בזה הוא להיפך, וכמו בתקנות שנתחדשו בכל דור ע"י "אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא"¹¹ - שבהעדר שמירתם נחסר לא רק בגוף התקנות עצמם (שהם גם

(4) דברים לד, י.

(5) רוק "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום. ועל שאר תרי"א מצוות התורה נאמר "תורה ציוה לנו משה" (תורה בגימ' תרי"א). כמבואר במכות כג, סע"ב ואילך.

(6) להעיר מזח"ג רלב, א. שם ז, א. רסה, סע"א. שמו"ר פ"ג, טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא שמות יח, יט.

(7) דברים יא יד-טו. וראה לקוטי-תורה לאדמו"ר הזקן בחוקותי ג, א.

(8) ראה מגילת יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב, ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר רפכ"ב. קה"ר פ"א, ט. פ"ה, ח. שו"ת רד"ך בית ה חדר ג. תורת העולה ח"ג, פנ"ה. הקדמת הש"ך עה"ת. אור-תורה (להרב המגיד ממעזריטש) ר"פ תולדות. אגרת-הקודש (שבסוף ס' התניא) קונטרס-אחרון ד"ה להבין פרטי ההלכות.

(9) ראה בכס"מ הל' תשובה שם שמביא מהגמ' (סנהדרין צט, א) "שאפי' אומר כל התורה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפיו עצמו זהו כי דבר ה' בזה, ואפי"ו אמר כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מק"ז זה, מג"ש זו, זהו כי דבר ה' בזה. ומדקאמר הכא "ק"ו" ו"גז"ש" אלמא לא שנא כופר בתורה שבכתב לא שנא כופר בתושבע"פ, בכלל האומר אין תורה מן השמים הוא". והיינו, שהכפירה בהא דכל שמועות דרבנן נאמרו למשה מסיני - היא באותו הגדר ד"אומר כו' לא אמרו משה".

(10) ומוכן שיש כמה חילוקים באופני ההתלבשות, אך זאת אחת אשר הכל הוא "דבר הוי' ממש".

(11) ת"ז תס"ט (קיד, א). וראה בר"ר פנ"ו, ז.

לקראת שבת

יא

”דבר ה'”) אלא גם בכל דברי התורה הזאת¹²].

”ויהי בארבעים שנה וגו' דיבר משה אל בני ישראל¹³, דמשנה-התורה נאמר בסוף המ' שנה קודם הכניסה לארץ. עפ"ז אפשר לבאר מהותו של ספר דברים, ש"מפי עצמו אמרו":

בשעה שהיו בני" במדבר, מוקפים בענני הכבוד, ניזונים מלחם מן השמים וממים מבארה של מרים, היו לבם ומוחם בדרגה גבוהה עד מאוד, והיו "כלי מוכשר" לקבל את דברי התורה כפי שהם בלא התלבשות במשה. ואמנם, כשעמדו להכנס ל"ארץ נושבת" ולעסוק במצוות התלויות בארץ, מלאכות דזריעה וחרישה ושאר המלאכות המנויות במשנה (תנא סידורא דפת נקט) - כאן לא היה ביכולתם לקבל את התורה בעצמם מפי הגבורה (באמצעות משה), והייתה התורה חייבת לבוא בהתלבשות בפיו של משה ("מפי עצמו") ובפיהם של הנביאים והחכמים שאחריו.

ובזו הדרך יורדת התורה מדור לדור ומתלבשת עוד יותר בלבושים מלבושים שונים, דאינה דומה תורתם של ראשונים לתורתם של אחרונים - אף שהכל הוא דבר ה' ותורתו הק', וכולם מרועה אחד ניתנו.

ואמנם, חיסרון זה מעלה יש בו, ובהקדים:

ביאת ישראל לארץ ה"ה בכוונה מכוונת, ומשום כך יצאו ממצרים. והיינו, שעל-אף המעלות המיוחדות של "דור דעה" שהיה במדבר - הנה סוף-כל-סוף העיקר והתכלית היא הכניסה לארץ נושבת והעסק בענייני העולם כפי רצון ה'. (וכיוצא-בזה בירידה שבכל דור לגבי הדור שלפניו). והוא מה דאיתא במדרש¹⁴ שתכלית בריאת העולם היא מכיוון ש"נתאוהה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" - שיהיה התחתון והגשמי דירה ומשכן לו ית', שזה מתקיים בעיקר כשנמצאים בארץ נושבת ועוסקים בענייני העולם ע"פ התורה, ומשכינים אלוקות בדברים גשמיים; משא"כ כשנמצאים במדבר במעמד-ומצב של למעלה מדרכי הטבע.

וזהו סוד "טובה הארץ מאוד מאוד¹⁵" - אשר המרגלים טענו שהירידה לארץ ישראל

12 וכה הם דברי המכילתא עה"פ (שמות יד, לא) "ויאמינו בה' ובמשה עבדו": "אם במשה האמינו, ק"ו בה? - בא זה ללמדך, שכל מי שמאמין ברועה נאמן כאילו מאמין במאמר מי שאמר והיה העולם. כיוצא בדבר אתה אומר "וידבר העם באלקים ובמשה" אם באלקים דברו ק"ו במשה? - אלא זה בא ללמדך שכל מי שמדבר ברועה נאמן, כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

13 פרשתנו א, ג.

14 תנחומא נשא טז. (וראה שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו) ונתבאר בארוכה בתניא פל"ו.

15 במדבר יד, ז.

היא בבחי' הליכה למקום סכנה ברוחניות ("ארץ אוכלת יושביה"¹⁶), וע"ז השיכם כלב "טובה הארץ מאוד מאוד", ב' פעמים "מאוד" להורות על הגדלת והפלאת המעלה הנוראה הנקנית דווקא ע"י העסק בעניינים גשמיים כפי רצון ה'.

ואם-כן הוא בנוגע לכללות הכניסה לארץ, בוודאי שכן הוא גם בנוגע לתורתם של הבאים לארץ, שמעלה מיוחדת ישנה בתורה זו ד"מפי עצמו אמרו". דנוסף ע"ז שלא חסר במהות וקדושת תורה זו שום דבר (ח"ו) – עוד זאת מעלה יתירה בתורה זו, שהיא עוסקת בהוראות מעשיות כיצד להתנהג בארץ, ובמילא היא מדברת בעניינים חשובים מאוד: איך לעשות דירה לו ית' בתחתונים.

ובאותה הדרך מדור לדור, שכל שהדור נמוך יותר – כך חידושי התורה והגזירות דרבנן דאותו הדור באים ממקור נעלה יותר, כאשר עניינם הוא להורות דרך כיצד להתנהג בענייני העולם דאותו הדור (שהוא נחות יותר, ובו ישנה יותר להכוננה העליונה ד"נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים). ודוקא ע"י קיום הוראות וציוויים אלו, שהדורות האחרונים זוכים להתקרב ולבוא לקיום היעוד וההתגלות האלוקית ד"לא יכנף עוד מוריק"¹⁷ בביאת המשיח.

ריש ספר דברים נקרא תמיד בשבת שקודם ת"ב. ע"פ המבואר לעיל יובן הקשר והשייכות שבין ספר דברים לימי בין-המצרים:

קבלה בידינו מאבות החסידות שמעלתם של השבתות דשלושת השבועות גבהה מאוד למעלה, ובלשון המאור-ושמש¹⁸: "מה שאומרים הקדושי עליונים שבתות שבין המצרים גבוהים עד למאוד כו". ובטעם הדבר פירש כ"ק אדמו"ר בעל צמח צדק נ"ע, ששבתות אלו הם בבחינת הקדמת רפואה למכה¹⁹.

שונה היא הרפואה הבאה אחר המכה לרפואה הקודמת למכה – דהרפואה הבאה להסיר המכה, כיון שהמכה קדמה לה, וע"י הרפואה רק סרה המכה, והרבה פעמים אף נשאר רושם. ואמנם כשאומרים שהרפואה קדמה למכה, היינו שמלכתחילה אין מכה, דמתגלה שבאמיתית מעולם לא היה מכה, שהרי עוד קודם להתחלתה כבר הייתה הרפואה²⁰!

(16) שם יג, לב.

(17) ישעיה ל, כ. וראה תניא שם.

(18) רמזי ביהמ"צ. וכיו"ב בכו"כ מספרי תלמידי הבעש"ט ותלמידיהם.

(19) רשימות על מגילת איכה ע' 45 (אור-התורה לנ"ך ח"ב ע' א'צז).

(20) וע"ד כל העומד ליפדות כפדוי דמי (ב"ק עז, ב).

ענין זה יובן ביותר בהביט אל שורש ומקור הדברים: שורש כל החטאים הוא חטא עץ הדעת²¹, החטא הלזה הביא חושך ו"לילה" לעולם. ועם זאת "לו" שעות שימשה אותה האורה, בשבת שלמחרתו לא היה שום חושך בעולם – כיון שבשבת אין אפי' רושם לעניינים של חטאים. וכמו שהוא בשבת הראשונה כ"ה בכל השבתות ובכל החטאים, אשר שבת הוא למעלה לגמרי מענין של חטא וחורבן.

וכן הוא גם בהלכה: שבתות בין-המצרים, כולל השבתות דתשעת-הימים, ועד לשבת שחל בו ת"ב עצמו, אסורים באבילות, ולא זו בלבד אלא שמצוה להתענג²² ולשמוח²³ בהם, כיון שלגביהם אין שום חורבן כלל.

ותירה מזו: שבתות אלו דבין-המצרים, שעניינם הוא "רפואה הקודמת למכה" (כנ"ל מדברי הצ"צ), יש בהם מעלה גם לגבי שאר שבתות השנה, דכל שבתות השנה הם למעלה מחורבן סתם, ושבתות אלו לא רק שהם למעלה מחורבן, אלא עוד זאת שהם רפואה ותקנה לחורבן, אשר בהם מתגלה התוכן האמיתי והפנימי דהחורבן והגלות שאינו אלא הכנה לגאולה, וה"ה מעין דלעת"ל ("יום שכולו שבת") – שאז ייאמר²⁴ "אודך ה' כי אנפת ביי" באשר אז יתגלה שורש הגלות ופנימיותו שאך טוב וחסד הוא.

וגם דבר זה מתבטא בהלכה למעשה, וכמעשה רב באמו"ר (כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן ז"ל – רבה של יקטרינאסלאוו) ששאלו א' שהיה נוהג ללבוש בשבת נעלי-בית, ואירעו אבל ר"ל, ושאל אם מותר ללבוש נעליים אלו בשבת של האבילות. ובאה התשובה שלא ילבשם כדי לא ליתן מקום לחשש אבילות בשבת. ומכאן שבשבתות אלו הזהירות מעניינים של אבילות היא עוד יותר מכלל השנה כולה!

וזהו הקשר המיוחד בין ספר דברים לימים שקודם ת"ב:

בחיצוניות נראה כי ישנה ירידה כביכול במעלתו של ספר דברים לגבי שאר ספרי התורה – אבל בפנימיות, אדרבה, גדלה מעלתו עד מאוד. וכ"ה גם בימים אלו שבחיצוניות נראים כעניינים של ירידה – אך באמת, (וזה מתגלה בשבת) עניינם בעליה גדולה למעלה למעלה.

21 ראה שבת קמו, רע"א. זח"א נב, ב. (נתבאר בארוכה בד"ה על כן יאמרו המושלים תרצ"א (ספר המאמרים קונטרסים – לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע – ח"א)).

22 שר"ע אר"ח סתקנ"ב ס"י, ובמג"א שם.

23 ראה טושו"ע סרמ"ב ונ"כ וש"נ.

24 ישעיה יב, א.

פנינים

דרוש ואגדה

איך לנוח 'הרבה יותר מדי'!

על הפסוק בתחילת פרשתנו "רב לכם שבת בהר הזה" (א, 1) כתב רש"י "כפשוטו".

והנה, במקום אחר (קרח טז, ג) כתב רש"י שפירושו הפשוט של "רב לכם" הוא "הרבה יותר מדאי". ואם כן הפירוש ב"רב לכם שבת" אינו רק שכבר ישבו במקום ההוא 'מספיק' זמן, אלא "הרבה יותר מדי".

ויש ללמוד מזה הוראה כללית בעבודת האדם לקונו:

גם אם האדם נמצא במדריגה נעלית מאוד בעבודתו לקונו, אל לו לאדם להסתפק בכך, אלא עליו להתעלות תמיד בעבודתו וללכת מחיל אל חיל, בבחינת "מעלין בקודש".

וזהו "רב לכם שבת" "כפשוטו", שה"שיבה" והעיכוב במקום אחד בעבודת ה' גם אם זו בחינה גבוהה מאוד הרי זה "רב לכם" ו"הרבה יותר מדי", כי האדם צריך תמיד ללכת מחיל אל חיל, ולהתעלות למדריגה נעלית יותר.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 18)

מי מזוכן להיכנס לארץ?

על הפסוק שבתחילת פרשתנו "רב לכם שבת בהר הזה" (א, 1) כתב רש"י "כפשוטו. ויש מדרש אגדה, הרבה לכם גדולה ושכר על שביכתם בהר הזה, עשיתם משכן ומנוחה וכלים, קיבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין".

והיינו, שבפסוק זה ישנם שני פירושים:

א. "כפשוטו" שאין לישראל להתעכב בהר אלא למהר בכניסתם לארץ ישראל. וכהמשך דברי הכתוב "בואו ורשו את הארץ" (שם, ח). ב. שקבלו ישראל כבר "הרבה גדולה ושכר" ורוחני ע"י המשכן, התורה והסנהדרין.

והנה, מצינו שנשתנו ישראל מכל עם ולשון בזה שכל שאר העמים היותם לעם הוא רק משום שיושבים יחד בארץ מסוימת, אך אין בהם תוכן רוחני שמקשרם ומאחדם לעם אחד. מה שאין כן עם ישראל, הרי "אומנתנו איננה אומה כי אם בתורתיה" (לשון הרס"ג בהאמונות והדעות מ"ג פ"ד).

ויתירה מזה: שאר האומות אין ארצם שייכת להם בשייכות אמיתית, אלא כי נתחזקו על היושבים שם בכלי זיין ובמלחמות, ועל ידי זה כבשו את אדמתם. לא כן עם ישראל, שארץ ישראל אינה שייכת להם כי נלחמו עליה, אלא מצד קדושת עם ישראל ובחירת הקב"ה בהם, ש"בחר בארץ ישראל כו' ובחר לחלקו ישראל כו' אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו לחלקו וינחלו את הארץ שבאה לחלקו" (תנחומא ראה ח).

ועל פי זה יש לומר ששני הפירושים בכתוב זה קשורים ותלויים אחד בשני, שכתוב זה בא ללמדנו שהטעם לזה שהוצרכו ישראל למהר בכניסתם לארץ אינו כי יש בידם כלי זיין והרי הם מוכנים למלחמה, ואדרבה "אינכם צריכים למלחמה... לא היו צריכין לכלי זיין" (לשון רש"י בד"ה באו ורשו שם), אלא מוכנים הם ליכנס לארץ כי "קיבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין", שעל ידי זה נהיו ישראל ל"גוי קדוש" כנ"ל, ובחר הקב"ה לתת להם את הארץ.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 18 ואילך)

הידושי סוגיות

בדין מקום המזבח*

יפלפל בלשונות הרמב"ם גבי מקום המזבח המכוון, ויסיק ב' גדרים במזבח - בתור עיקר הבית, ובדין מזבח בפ"ע שאינו תלוי בבית / יבאר עומק החילוק בין קדושת מקום המקדש לקדושת מקום המזבח

המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר (דה"א כב, א) זה מזבח לעולה לישראל. ע"כ. פירוש כוונתו, דהנה כבר השמיענו הרמב"ם לעיל (פ"א ה"ג) כללות דין מקום המקדש, "ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המורי", שבה נאמר ויאמר דוד זה הוא בית ה' אלקים וזה מזבח לעולה

צורתו ואת כל חוקותיו, וכי יכולין הן לעשות? הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם. א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונין בגולה יהא בנין ביתי בטל?!" - והיינו שע"י לימוד הלכות בנין הבית ה"ז פועל שאין "בנין ביתי בטל" (וראה ב"פתיחה" לספר הני"ל ביאור ענין זה באריכות). וע"ד "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" ו"נשלמה פרים שפתינו".

אשר לכן הבאנו בקובץ זה, ביאור הלכה בהל' בית הבחירה להרמב"ם, מתוך א' הסימנים שבספר הנ"ל.

יקשה אמאי האריך הרמב"ם בדברי הימים של מקום המזבח

כתב הרמב"ם רפ"ב מהל' בית הבחירה:

(* הערת המו"ק: כבר נודע בשערים, ספר ה'ל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם.

ומרגלא בפומי' דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים - בהם חרב הבית - הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הם כבנין הבית עצמו.

וכמאמר המדרש (תנחומא צו, יד): "אמר יחזקאל לפני הקב"ה: רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל

ממקום כפרתו נברא." ע"כ.

והקושיא מנצנצת, שאין דרכו של הרמב"ם להביא (בכ"מ) טעמי ההלכות, ומה טעם ראה הרמב"ם להעתיק בהלכותיו כל אריכות זו בטעם קידוש המקום וכל המזבחות שבנו בו שלכאורה אינם אלא דברי אגדה. ולגוף הדין הי' לו להסתפק בקרא "זה מזבח לעולה לישראל" דחזינן דין מפורש שיש מקום מכוון ומסויים למזבח. והרי גם לעיל בפ"א שם גבי דין מקום המקדש בהר המורי – לא הביא הא דבמקדש נעקד יצחק אבינו והסתפק בראי' מן המקרא לדין מקומו בהר המורי ממה דכתיב "זה הוא בית ה' גו". וביותר תמוה, דעכ"פ אחרי כתבו "ובמקדש נעקד יצחק אבינו" מה חסר עוד שהוזקק להאריך בדבריו בהלכה ב', ועוד זאת שחילק את דבריו לשתי הלכות נפרדות (וכידוע שגם חלוקת ההלכות ברמב"ם היא בדיוק בתכלית ונעשתה ע"י הרמב"ם עצמו (הקדמת הרמב"ם לס' היד בסופו. וכ"כ בהקדמתו לסהמ"צ), וכמה הלכתא גברותא ילפינן מינה (עיי' בהל' ת"ת לרבינו הזקן פ"א קו"א סק"א ובכ"מ)).

ב

יקדים הקושיא במש"כ הרמב"ם כאן "ובמקדש נעקד יצחק" אף דמיירי הכא במזבח

והנראה בזה בהקדים דקדוק גדול, אמאי נקט בהלכה א' "ובמקדש נעקד יצחק אבינו", והלא אנן במקום המכוון של המזבח עסקינן. ובאמת יש גורסין גם בהלכה א' "במקום המזבח" (לא

לישראל ואומר זאת מנחתי עדי עד", ועתה בא הרמב"ם לומר שיש דין מיוחד במזבח מלבד דין מקום המקדש שצ"ל במקום מסויים ומכוון בדיוק, דגבי מקום המקדש לא מצינו שיוקבע מקום מסויים בהר המורי לבנין הבית, אבל בנוגע למזבח נאמר דין מיוחד, שבהר המורי גופא "מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם".

ובטעם דין חדש זה האריך הרמב"ם בהמשך דבריו, וז"ל בהלכה זו: "ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר (וירא כב, ב) ולך לך אל ארץ המורי, ונאמר בדברי הימים (דה"ב ג, א) ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי".¹ ושוב הוסיף בהלכה שלאח"ז: "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם

1) אך לאחר שנקבע מקום מכוון (בהר המורי) למזבח לכאורה הוקבע בדרך ממילא מקומו של כל הבית לפי שיעור מדות הבית לגבי מקום המזבח. אבל במק"א נת' שאינו מוכרח כי י"ל דמדות אלו אינן לעיכובא ועשויות להשתנות מבית לבית (ע"ד מש"ש הרמב"ם לעיל פ"א ה"ד. וראה לקמן פ"ב הי"ז בנוגע המזבח עצמו, שמדותיו אינן מעכבין. וראה הערה 16). ואכ"מ.

2) ברמב"ם דפוס רומי ר"מ (וקושטא רס"ט) ישנם כמה שינויים בהלכה זו. ואולי הלשון שם משובש (בט"ס). ואכ"מ.

וגם עדיין לא נתבאר בזה כלל אריכות דברי הרמב"ם כאן בהלכה הראשונה, כי באם כל הלכה זו רק הקדמה היא וממנה רצה להגיע אל ההוכחה שבהלכה הבאה לענין המקום המדוייק של המזבח (שהוא מסורת ביד הכל ואינו מפורש בכתוב), שוב לא הי' לו אלא לכתוב (בקיצור) רק ע"ד המקום בדיוק, ש"מסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח כו' הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק", ומה ראה להקדים באורך כל זה שבמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר כו' ונאמר בדברי הימים כו' (ולא הי' לו להזכיר זה אלא לעיל בפרק א' גבי דין מקום המקדש).

ובכלל, גם אם נקבל הנ"ל שאריכות הרמב"ם בסיפור דברי הימים היא לצורך ראוי שיש מקום מכוון בקדושתו, עדיין צע"ק כוונת הרמב"ם בהמשך דבריו בה"ב: "והוא המקום שבנה בו נח כו' והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון כו'" – מאי בדיוק נוגע זה לקדושת המקדש והמזבח שבו. דבשלמא ההודעה שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח הוא המקום שבנה אברהם כו' מובנת, כי המקום שבו נעקד יצחק אבינו ראוי ורצוי שבו תשרה שכינה ובו יקריבו בני"י (בניו של יצחק) קרבנות ("מזבח לעולה צישראל")⁵, אבל זה ש"הוא המקום שבנה

"ובמקדש" כמצויין בכמה דפוסים על הגליון.

והיעב"ץ כאן ב"חידושים וביאורים" כתב לתרץ ש"המגי" . לא הבין כלל לשון הר"מ ז"ל שלשונו מדוקדק מאד, שתחלה ביאר שהכתוב מוכיח שבמקדש היתה העקידה³, ואח"כ הוסיף לבאר שדבר זה מסורת הוא שבמקום המזבח בנה אברהם מזבח ועקד כו' אמנם הוא דבר מקובל בלי הכרח מהכתובים" (כי מהכתוב מוכח רק שהעקידה היתה במקום המקדש בכלל (בהר המורי)). עכ"ד. רוצה לומר, שהמקור שמביא הרמב"ם לענין זה (ש"המזבח מקומו מכוון ביותר" להיותו מקום העקידה) הוא, מן הכלל אל הפרט: בתחילה (בה"א) מביא רא"י (מהכתובים) שבמקום המקדש היתה עקידת יצחק, ואח"כ מוסיף להוכיח שמקום המזבח (במקדש גופא) הוא מקומה של עקידת יצחק (ע"פ ה"מסורת ביד הכל").

אמנם תירוצו עדיין אין בו מזור כי לפ"ז תגדל יותר קושייתנו בדבר החלוקה לב' ההלכות, שהרי נמצא שהכל רא"י אחת ארוכה, ואיך זה עצר הרמב"ם באמצע בנין הרא"י לחלק הדבר לב' הלכות⁴.

(3) ולהעיר שלכאורה יש מקום להגי' (ולהוסיף תיבת "ובמקום"), "ובמקום המקדש", שהרי בזמן העקידה לא הי' "מקדש" עדיין.

(4) ולכאורה גם לפי המגי' הנ"ל "ובמקום כו' נעקד יצחק", י"ל שאין הכוונה שבהלכה זו מוכיח הרמב"ם שבמקומו המדוייק של המזבח נעקד יצחק, אלא שזוהי הקדמה כללית, וממשיך להוכיח מהכלל אל הפרט: בתחלה מוכיח (מהכתובים) שמקומו הכללי הוא בהר המורי, ובהלכה ב' (ע"פ המסורת "ביד הכל") ע"ד מקומו הפרטי. וא"כ גם

לפ"ז צריך ביאור, דהול"ל ב' הענינים בהלכה אחת. וראה לקמן הערה 17.

(5) וכמפורש בקרא (וירא כב, יד) "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה", וכתרגום אונקלוס עה"פ שאברהם התפלל

"כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים". וע"ז תירץ הרמב"ם, דמכיון שמסורת ביד הכל שבמקום זה בנה אברהם מזבח ועקד עליו יצחק, ה"י זה מקום חשוב אצל בני עשו (בנו של יצחק) ובני ישמעאל (בנו של אברהם) והיות דשם בנה גם נח וכן קין והבל ואדם הראשון מזבחות, החשיבו והעריצו אותו כל אוה"ע, ולכן שום אומה לא השתמשה במקום הזה לעבוד שם ע"ז¹⁰, דלפי תחלת טעות דור אנוש שהאמינו בשיתוף (ראה רמב"ם ריש ה"י ע"ז), י"ל שהבינו שמקום זה שייך לאלקי האלקים כו', והדורות שלאח"ז, אף שעברו ע"ז ממש (כדברי הרמב"ם שם) המשכו בדרך זו, שלא השתמשו בהר זה. אבל לכאורה דוחק לתרץ כן¹¹].

ג

יחדש ב' גדרים במקום המזבח, מדין עיקר הבית ומדין המזבח בפ"ע

ולהכי נראה לומר, שבאריכות ומתק לשונו כאן וחלוקת דבריו לשתי הלכות בא הרמב"ם להשמיענו ששני דינים שונים נאמרו במקום המזבח. דהנה ב' גדרים

בו נח כו' והוא המזבח שהקריב עליו קין כו' ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא - מאי שיאטי' לענין "זה מזבח לעולה ליהוה". ועיין מש"כ בשו"ת חת"ס (יו"ד סר"ה): מ"ש הדר"ג שכבר נתקדש המקום ע"י אדה"ר ונח לא נמצא כן אלא שבנו מזבח והקריבו שם אבל שקדשו המקום לא שמענו רק באאע"ה שאמר אשר יאמר לדורות הבאים בהר ה' יראה כו'. ע"כ.

[ובאמת, לכאורה ה' אפ"ל, שבזה בא הרמב"ם לתרץ הקושיא* איך הותר לבנות שם המקדש והמזבח - והרי איתא במשנה (ע"ז מה, א⁹)

"הכא יהוה פלחן דריא", וברש"י (ע"ה פ) "ה' יבחר . את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות". וראה תרגום ירושלמי ומדרשי רז"ל (ב"ר פנ"ו, י. ועוד) ע"ה פ.

6) ואם רצה רק להדגיש שייכות המקום למזבח ע"י ריבוי המזבחות שנבנו במקום זה - ה' צריך להביא גם שיעקב אבינו בנה מזבח במקום זה (בהר המורי), כמרו"ל (פסחים פח, א) "לא כאברהם שכתוב בו הר . . ולא כיצחק שכתוב בו שדה . . אלא כיעקב שקראו בית" (וראה קריית ספר להמבי"ט ה' ביהב"ח פ"ה דקדושת הר מאברהם, קדושת עזרה מיצחק, וקדושת בית עצמו מיעקב), שמזה מוכח שגם יעקב בנה בו* מזבח. ראה ויצא כח, יז-יח. וישלח לה, ז: ויבן שם מזבח גו'. וראה בכל הנ"ל מעשי למלך כאן אות ח ואילך.

7) ראה לעיל הערה 5.

8) וראה תוד"ה כל מקום - ע"ז מה, א (מירושלמי ע"ז פ"ג סה"ה).

9) וראה גם ירושלמי שם.

* ראה גם פדר"א פל"ה: לקח יעקב י"ב אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק כו' (ע"ש בהמשך). וראה פרש"י ומדרשים ע"ה פ ויצא כח, יז. פנים יפות ר"פ ויצא.

10) ולכן גם לא הביא הא דיעקב, כי אי"ז נוגע לאוה"ע.

11) וראה שו"ת חת"ס או"ח סר"ח (ד"ה בדף ד' ע"ג); מעשי למלך לרמב"ם כאן וברפ"ה מהל' ביהב"ח. ולהעיר ממור"ח"ג רפמ"ה דמשמע שם ש(בני"ו)אוה"ע לא ידעו ע"ד מקום זה שיהי' מקום המקדש. ואכ"מ.

דין של מקום המקדש מצד עצמו (בהר המוריי) המבואר לעיל פ"א, יש עוד דין במקום המקדש מחמת הדין המיוחד של מקום המזבח להיותו עיקרו של הבית. פירוש, דזה שמקום המקדש בכלל ה"ה בהר המוריי, הוא משום שהמזבח, מקום עבודת הקרבנות שהוא ענין העיקרי במקדש, מקומו בהר המוריי¹⁵ (עיין לקמן ס"ג). ובהלכה ב' מוסיף עוד דין במקום המזבח שצ"ל מכוון בתוך הר המוריי גופא למקום מסויים, ודין זה אינו שייך למה שהמזבח הוא עיקר הבית אלא זהו מצד עצם החפצא דהמזבח, כי הרי דין זה לא נאמר בכללות הבית¹⁶, שלא מצינו שהבית צ"ל מקומו מכוון בהר המוריי גופא, ושני דינים אלו חלוקים המה בגדרם וענינם, כמשי"ת לקמן.

ומעתה מתחוויר היטב במה האריך

איכא במזבח, חדא שהוא עיקר מטרת כל המקדש וכמ"ש ברמב"ם בריש הל' בית הבחירה¹² בגדר מצות "ועשו לי מקדש" (תרומה כה, ח) - "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (ועיין במנחת חינוך (מצוה צה) דבלא המזבח "אינו קרוי בית המקדש כי עיקר המקדש להקריב קרבנות"¹³), ועוד דין מיוחד יש בו במזבח, שמלבד היותו אחד מכלי הבית ועיקר מטרת המקדש הנה הוא גם חפצא בפני עצמו גם בלי הבית, וכפסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה ס"פ) "מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי", הרי שאין המזבח תלוי בבית.

ומעתה כנגד שני גדרים אלו במזבח נאמרו גם שני דינים במקום המזבח, מקום בתוך מקום¹⁴, המבוארים בשתי ההלכות ברמב"ם כאן. חדא, זה שנקבע מקום המזבח בהר המוריי וזה להיותו עיקרו של בית המקדש (וזהו שדייק הרמב"ם בהלכה א' כאן "ובמקדש נעקד יצחק אבינו", כי דין זה במזבח הוא להיותו עיקר הבית), והיינו דנוסף לזה שיש

15 וזה שלא כתב הרמב"ם בפירוש בסגנון של הלכה, שיש דין וחייב במזבח שיהי' בהר המוריי - י"ל בפשטות נוסף לזה שאין דרכו לחדש דינים שלא נתפרשו בגמ' ורק לרמזם (ראה קו"א להל' ת"ת שנסמן לעיל ס"א וש"ג) כי לאחר שנבנה המקדש והמזבח במקומו, אין בזה נפק"מ בפועל, כיון שהמזבח "מקומו מכוון ביותר" אפילו בהר המוריי גופא. ואולי י"ל, שמבואר הוא בזה שהביא לעיל שם (פ"א ה"ג), לענין "אין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריי" - הכתוב "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלקים", ומוסיף "וזה מזבח לעולה לישראל", ודוחק (ראה לקו"ש חט"ז ע' 466 הערה 12 הפ"י בהוספה זו. וראה לקמן בפנים). וראה הערה 17.

16 ואף ש"הכל מיד ה' עלי השכיל" (דה"א כח, יט - הובא בהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש בנוגע למס' מדות) - הרי כבר שקו"ט אם הוא לעיכובא (ראה ספר ראבי"ה חולין (אה"ק, תשל"ו) סימן אלף וק"מ. ועוד). ואכ"מ.

12 וראה גם סה"מ צ' שלו מ"ע כ ובשורש יב.
13 וראה מאירי כתובות קו, ב (בסופו): ומזבח העולה וההיכל והעזרות וכל מה שהוא צורך הבית כו'.

14 בדוגמת שני הפרטים (דינים) שבמקדש (כדיקו לשון הרמב"ם לעיל פ"א שם): (א) "בירושלים בלבד", (ב) "ובהר המוריי" נדמזה שכתב "בירושלים בלבד ובהר המוריי", ולא "בהר המוריי" שבירושלים, מוכן, שהם שני דינים]. וראה מכילתא בתחלתה: עד שלא נבחרה ירושלים כו' עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראוי' לשכינה משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים.

כי בית המקדש שייך לישראל דוקא ולא לנכרים וכמ"ש (עזרא ד, ג) לא לכם ולנו לבנות בית לאלקיננו (עיי' ברמב"ם הל' שקלים פ"ד ה"ח. הל' ערכין וחרמין פ"א ה"א. הל' מתנות עניים פ"ח ה"ח). משא"כ בדין השני אין הרמב"ם מסתפק בזה ש"הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו" אלא מוסיף "והוא המקום שבנה בו נח כו" קין והבל כו' אדם הראשון כו' כשנברא" – כי בזה משמיענו, שייחודו של מקום זה כמקום "מכוון ביותר" הוא דין במזבח בכלל, ולא רק כמזבח שבמקדש, והלא זה אינו שייך רק לישראל כי המזבח כחפצא בפני עצמו שייך גם לנכרים, "איש איש לרבות העו"כ שנודרים נדרים ונדבות כישראל" (מנחות עג, ב. וש"נ¹⁸), ושוב יש לחדש דגם קביעת מקום המזבח אינו ענין השייך לישראל דוקא, אלא הוא גם לנכרים, כי כן הי' מאז ומקדם (גם לפני האבות) שהוא מקום מיוחד בעצם לבניית מזבח שהרי גם נח קין והבל ואדם הראשון בנו שם מזבחות, ולא עוד אלא שממשיך ומבאר מעלתו של מקום זה – "ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא" – שזה שהמקום "מכוון ביותר" (למזבח) אינו (רק) תוצאה מהקרבת הקרבנות שם ע"י כל הנזכרים עד אדם הראשון, אלא שמקום זה הוקבע מן השמים להקרבת קרבנות מתחלת הבריאה. והודעת דבר זה אינה בקרא אלא "מסורת ביד הכל", שבפשטות היתה מסורת זו לא רק ביד ישראל אלא גם ביד האומות. וק"ל.

הרמב"ם בכל הלכה, דבהלכה הראשונה קאי בשייכותו של המזבח להר המורי (בכללותו), וזה מסביר ומטעים הרמב"ם מהכתובים ש"במקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך אל ארץ המורי ונאמר . . . ויחל שלמה . . . בהר המורי וגו'" – שבכל זה הדגיש הגדרת הדין המדובר כאן שהוא דין מקום המזבח בהר המורי בכלל, דלהיות שבהר המורי היתה עקידת יצחק, לכן הוא הוא מקומו של המזבח (ושל "בית ה'" בכלל)¹⁷. ובהלכה השנית הגדיר הרמב"ם דין השני במקום המזבח, "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח כו' הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו' והוא המקום שבנה בו נח כו'", דהיינו מקומו המדוייק של המזבח בהר המורי גופא.

והנה הדין הא' במקום המזבח, שהוא מצד היותו עיקר המקדש, יסודו (אך ורק) במעשה העקידה ולא במה שקדם לאבותינו, "במקדש נעקד יצחק אבינו" –

17 וי"ל, דאף שבהלכה זו אין הרמב"ם מפרט בנוגע למקום המזבח גופא שבתוך הר המורי, מ"מ רמזו בזה שהעתיק המשך הכתוב "אשר נראה לדויד אביוהו אשר הכין במקום דויד בגורן ארנן היבוסי" (דלכאורה מיותר, דהרי הראי' שהוא במקום המקדש מפורשת כבר בתחלת הכתוב "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי", (אלא) דהמקום "אשר נראה לדויד אביוהו" הוא המקום ש"ויבן שם דוד מזבח לה' וגו' ויענהו באש מן השמים על מזבח העולה" (דה"א כא, כו), והוא הוא "במקום דויד בגורן ארנן היבוסי" שהי' מקום המזבח, ולא כל ההר – ראה רלב"ג ורד"ק ש"ב כד, כד. ורד"ק דה"א שם, כה.

18 וראה רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ב. הל' מלכים פ"י ה"י. וראה רמב"ם סוף הל' מעשה הקרבנות, ועיי"ע להלן בפנים.

וראה לקו"ש ח"ט ע' 142 ואילך – ביאור באופן אחר בהנ"ל, וכן בכללות ביאור ב' הלכות אלו ברמב"ם.

בענין קדושת מקום המקדש. דהנה יש מן האחרונים מי שנקט (מעשי למלך להל' בית הבחירה כאן ה"ב) דמחלוקת נחלקו החינוך (מצוה צה) והרמב"ם כאן, כי לדעת החינוך²¹ אין מקום המקדש סגולי מצד עצמו להשראת השכינה אלא רק אחר שבחר בו ה', כדבר הכתוב (ראה יב, יא) "והי' המקום אשר יבחר ה' גו' (בית הבחירה בירושלים. רש"י²²) שמה תביאו גו' עלותיכם וזבחיכם גו'", דמשמע מהלשון "אשר יבחר"²³ שקודם שנבחר לכך לא היתה סיבה לדין "שמה תביאו" (היינו שמקום זה לא היתה בו שום מעלה מיוחדת לגבי מקומות אחרים שהי' יכול לבחור בהם)²⁴. אבל הרמב"ם שהאריך כאן במעלות מקום זה מקודם שנבחר, משמע דס"ל שטעם היות המקום מכון היא לא מדין "המקום אשר יבחר" (בלבד אלא מחמת²⁵ סגוליות המקום מקודם

וע"פ חידוש זה, דקביעת מקום המזבח (שמצד המזבח בפ"ע ולא מצד עיקרו בבית) שייכת גם בנכרי, יש לבאר פסק הרמב"ם בסוף הל' מעשה הקרבנות השוחט קדשי נכרים בחוץ חייב, כדעת ר"י במתני' דזבחים (מה, א), אף שבנוגע לשאר הדינים בקדשי עכו"ם פסק (הל' פסולי המוקדשין ספ"ח) ד"אין חייבין עליהם משום פגול נותר וטמא", כדעת ר"ש בהך מתניתא¹⁹. ולדברינו מחוור היטב, כי פגול נותר וטמא הם דינים בהקרבן והקרבנות (ולא במזבח), ולכן חלים רק על קרבן של ישראל, משא"כ האיסור דשחוטי חוץ שייך למקום המזבח, השייך גם בנכרי כנ"ל. וראה קרית ספר להמבי"ט בסוף הל' מעה"ק שם: השוחט קדשי עכו"ם בחוץ חייב ביוז דנודרים נדרים ונדבות כישראל דכתיב איש איש לרבות את העכו"ם שהם כישראל להביא קרבנות²⁰.

ד

יבאר עומק החילוק בין קדושת מקום המקדש בכלל וקדושת מקום המזבח

ולבאר יותר עומק החילוק בין שני הגדרים במקום המזבח, יש להקדים יסוד

21 במעשי למלך שם מוכיח שכ"ה דעת החינוך ממש"כ "צונו לקבוע מקום שיהי' טהור ונקי בתכלית הנקיות לטהר שם מחשבות ב"א כו' והוא ב"ה בחר אותו המקום כו' אולי מהיותו אמצעית העולם בכיון כו'".

22 וראה רש"י ד"ה שמה תביאו וגו' שם יב, ה ובספרי (בב' המקומות) ובמפרשי רש"י שם. ועיין לקו"ש חיי"ט ע' 145 הערה 48. ואכ"מ.

23 ועד"ז הוא שם, יד. יח. כא. כו. ועוד.

24 ועיין במכילתא בתחילתה "עד שלא נבחרה ירושלים היתה כ"א א"י כשרה* למזבחות כו' עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראוי' לשכינה כו'", היינו ש"עד שלא נבחרה ירושלים כו' למזבחות" לא היתה בה שום מעלה מיוחדת בענין המזבח (וביהמ"ק) לגבי שאר א"י. ועד"ז ב"בית עולמים" לגבי שאר ירושלים.

25 ועיין לשון המבי"ט בקרית הספר כאן ריש פ"ב.

19 וראה בזה בנו"כ הרמב"ם בהל' פסוה"מ שם ובמפרשי המשנה והגמ' זבחים שם.

20 וראה משנה למלך הל' מלכים פ"ה ה"ז (ד"ה ודע שמה שתירצו) שמחלק (ע"פ תוד"ה מנין - ע"ז ה, ב) בין קרבנות ב"נ שנודרים לה' להקריב בבית המקדש, שבזה י"ל שמחוייבים לקיים נדרם ואית בהו משום כל יחל, למה שנודרים להקריב בבמה. ע"ש. ולהעיר מר"ש משאנן לתו"כ אחרי (יו, ג) "ואין הנכרים חייבין (בשחוטי חוץ) כו' אע"ג דנודרים נדרים ונדבות כישראל".

שהדגישו שהוא המקום אשר יבחר ה' (ועצם זה שנאמר שבעתיד תהי' בחירת מקום אחד מבין אחרים כבר מוכחת שגם האחרים ראויים לזה קודם עת הבחירה בו, כי אם אין האחרים ראויים שוב אי"צ לבחור בו והוא כבר בחור ועומד)³⁰. אלא שבנוסף לזה יש עוד דין קדושה מצד דברים שנעשו במקום זה מקדם.

וביארור הענין, ע"פ המבואר בהפרש בין שני השמות "בית הבחירה" ו"בית המקדש"³¹, דבמקדש יש שני גדרים, חדא שהוא מקום השראת השכינה, ושנית שהוא מקום "לעבודה, בו יהי' ההקרבה כו" (לשון הרמב"ם בספר המצות, מ"ע כ), וכמפורש גם בלשון הרמב"ם ריש הל' בית הבחירה: "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות". הרי כאן שני פרטים, ראשית המקדש הוא "בית ה' היינו מקום שכינה, ועוד ענין במקדש שמטרתו להקריב בו הקרבנות. וזהו ההפרש בין השם "בית הבחירה" לשם "בית המקדש", דשם "בית הבחירה" הוא על שם השכינה ששורה בבית, שדבר זה תלוי רק בידי הקב"ה בלבד (כמובן שאין בכחם של בני אדם לקבוע מקום מנוחת השכינה), שהוא בחר להשרות את השכינה בבית זה, ואילו השם "בית המקדש" הוא על שם קדושת המקום הנפעלת על ידי העבודה במקדש. וכשם שמצינו שקידוש

שנבחר²⁶. ולכאן דבריו צ"ע טובא (וכן הקשה הכלי יקר ראה יב, ד), כי איך כתב הרמב"ם שמעלת המקום הוא מטעם כל אלו שהקריבו בו²⁷, והכתוב עומד וקורא שמעלת המקום הוא מחמת שבו בחר ה'²⁸.

איברא, דכד דייקת שפיר י"ל דודאי גם הרמב"ם ס"ל כשיטת החינוך דקדושת מקום המקדש אינו משום שהקריבו שם קרבנות מקודם, אלא רק מחמת שבו בחר ה'²⁹. ובודאי לא הלך נגד כל המקראות

(26) כן הוא ע"פ הבנת פשטות הלשון ברמב"ם כאן, שבהלכה ב' כשמנה כל אלו שהקריבו בא רק לבאר טעם מעלת המקום בכללו. ועדיין יש לדון אם יש משמעות זו גם לפי ביאורנו למעלה דאריכות זו קאי לענין ביאור מקומו המכוון של המזבח בתוך הר המורי' גופא (ע"פ המסורת כו'). ועיין לקו"ש חיי"ט ע' 140 הערה 10 בזה.

(27) ועיין במורה נבוכים ח"ג פמ"ה: שהמקום אשר ייחדו אברהם בנבואה הי' ידוע אצל משה רבנו ואצל רבים שאברהם צוה אותם שיהי' בית עבודה. וראה פרש"י וירא כב, יד.

(28) והקושיא היא אף שמדובר על ב' דינים שונים: דבקרא מיירי בחיוב הבאת קרבן בבית הבחירה ואיסור הבמות, והרמב"ם מיירי במקום המזבח שהוא מכוון בתוך הר המורי' כו'.

(29) ועיין בלקו"ש חיי"ט ע' 141 איך שדווקא לפ"ז לא יסתרו דברי הרמב"ם כאן את שיטתו במו"נ (נגד דעת הרמב"ן) בנוגע לאופן קדושת מקום המקדש. ואכ"מ.

(* ודו"ק היטב שלכאן אין לשון זו מתאימה לשיטת הרמב"ם שמבאר המעשי למלך, כי הרמב"ם בפ"א, גבי איסור הקרבה שלא במקדש נקט שכיון שנבנה המקדש בירושלים בלשון "נאסרו כל המקומות כו'", וא"כ לדברי המעשי למלך עדיין הי' אפשר לומר שגם קודם לזה היתה עדיפות טגולית במקום זה אלא ששאר המקומות עדיין "לא נאסרו", אבל במכילתא לא נקטו כאן בלשון "כל א"י לא נאסרה" אלא "כל א"י כשרה". וק"ל.

(30) וכנ"ל הערה 24 דכן מוכח מן המכילתא, שכל א"י היתה כשרה לגמרי למזבחות, ובודאי לא פליג הרמב"ם על המכילתא.

(31) עיין בארוכה בלקו"ש חיי"ט ע' 407 ואילך ובהערות שם.

את ה' ומקריבין בו הקרבנות, הוא לפי שעל ידי מעשה העקידה, שיצחק הובא כקרבן ונתקדש בקדושת עולה, נתקדש המקום להיות מקום מיועד לקרבנות (וכנ"ל מדברי החת"ס בזה). וזהו שכאן בפ"ב דוקא, גבי מקום המזבח³², נקט הרמב"ם "ובמקדש נעקד יצחק אבינו".

אולם כל זה הוא לענין דין מקום המזבח מצד היותו עיקרו של מקדש, אבל מלבד זה יש דין מקום מזבח מצד עצם החפצא דמזבח, שזה אינו מצד קדושת המקום אלא לפי שהוא מקום סגולי בעצם למזבח ולהקרבת קרבנות מעת בריאת העולם, וזהו שמאריך הרמב"ם בהלכה ב' "הוא המקום שבנה בו אברהם כו' המקום שבנה בו נח כו' המזבח שהקריב עליו קין והבל וכו' הקריב אדם הראשון כו'", שפשוט שאין כוונת הרמב"ם שבניית מזבחות אלו היא היא הסיבה שנקבע מקומו של המזבח למקום זה אלא הוא רק ראי' לסגולת המקום למזבח והקרבת קרבנות מאז ומקדם מעת בריאת העולם.

ה

יבאר עפ"ז עוד דקדוקים בלשון הרמב"ם

ומעתה נבוא לבאר עוד כמה דקדוקים בלשונות הרמב"ם בפ"ב גבי מקום המזבח, דבה"א קאי ביצחק "ובמקדש

מקום העזרה (וכן ירושלים) הוא על ידי עבודת הקרבנות דשלמה המלך, שקידש את העזרה וירושלים (רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו הי"ב ואילך, עיין שם), הנה על דרך זה העבודה התמידית הנעשית במקדש שייכת לקדושת המקום.

ונמצא דתרי מיני קדושות יש במקדש, הקדושה מחמת השראת השכינה (שקדושה זו אינה בטילה לעולם, כמ"ש הרמב"ם (שם ספ"ו)), וקדושת המקום מחמת העבודה הנעשית בבית. ושוב נמצא שמה שאמרנו שהמזבח הוא עיקר מטרת הבית, הכוונה בזה היא לענין השני הנ"ל שבבית, קדושת המקום הנפעל על ידי העבודה במקדש.

ועפ"ז אתי שפיר ההבדל בין דברי הרמב"ם כאן בריש פ"ב על דבר מקום המזבח לדברי הרמב"ם לעיל פ"א אודות מקום המקדש בהר המוריי, ששם לא הביא הא דבמקדש נעקד יצחק. דהנה כתוצאה משתי קדושות הנ"ל, מקום השראת השכינה וקדושת המקום התלוי בעבודת המקדש, יש שני דינים במקום המקדש גופא, חדא המבואר לעיל בפ"א ש"אין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריי", שזהו מחמת היותו מקום שכינה (וכלשונו בתחילת ההלכה שם "נאסרו כל המקומות לבנות בהן בית ד'"), ויסוד הלכה זו הוא מפני בחירתו ית' שבחר להשרות שכינתו במקום זה וכמ"ש "המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם", וזהו שמבאר הרמב"ם בטעם הלכה זו "ואומר זאת מנוחתי עדי עד", שזוהי בחירת הקב"ה במקום זה כמקום מנוחת השכינה. משא"כ זה שנקבע הר המוריי למקומו של הבית שבו עובדים

32 אלא שבדרך אגב מביא גם לעיל בפ"א שם אודות מקום המזבח - "נאסרו המקומות . . להקריב בהן קרבן וזה מזבח לעולה לישראל" (ונת' במ"א), אבל עיקר הכוונה שם היא דין מקום המקדש, ואילו דין מקום המזבח עיקרו בפ"ב.

מימות אבותינו. אבל בהלכה השנית לא כתב הרמב"ם "אברהם אבינו". יצחק אבינו – כי מקום המזבח כגדר בפ"ע אינו ענין רק לישראל אלא נוגע לכל האומות מימות עולם.

ולכן, בה"א כ' "ובמקדש נעקד יצחק", שמדגיש את (א) הנפלא (ב) ביצחק, ואילו בה"ב כותב "הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק", שמדגיש את (א) הפעולה, (ב) אברהם. כי זה שמקום ה"מקדש" הוקבע בזמן אברהם, אינו רק מחמת תפלת אברהם "ויקרא גו' בהר ה' יראה", אלא כפי שביארנו לעיל הוא גם (ואולי בעיקר) מפני שע"י עקידת יצחק, נתקדש מקום העקידה (הר המורי) והוכשר עי"ז להיות בית ש"מקריבים בו הקרבנות" – וזהו מ"ש הרמב"ם "ובמקדש נעקד יצחק". משא"כ מקומו המכוון ביותר של המזבח, שהוא דין במזבח לכשעצמו, אינו תוצאה ממעשה העקידה, אלא הוא להיותו מקום ראוי וקבוע להקרבת קרבנות (מתחילת הבריאה), וכוונת הרמב"ם בכתבו "הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק" היא רק להביא רא"י על סגולת המקום מן הפעולות שבחרו קדמונים לעשות שם. ולכן מדגיש פעולת אברהם – דזה שבנה שם מזבח ועקד עליו יצחק הוא רא"י שמקום זה הי' מוכשר (לפני כן) למזבח וקרבן. ולהכי בהלכה א' אינו מדבר ע"ד בנין המזבח (דאברהם) אלא על העקידה ומה שפעלה, ורק בהלכה ב' מדגיש "בנה בו". המזבח, שעיקרו דין במזבח.

נעקד יצחק", ובהלכה ב' האריך לדבר באברהם, "שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק", ולכאורה הול"ל (גם) כאן "הוא המקום שנעקד עליו יצחק" – ומדוע מוסיף בה"ב שאברהם בנה בו מזבח³³. ועוד דקדוק קל, שבה"א כ' "במקדש נעקד יצחק אבינו", ובה"ב סתם "שבנה בו אברהם". יצחק. ואף שבנוגע ליצחק י"ל שאין צורך לכתוב עודה"פ תיבת "אבינו", אבל צע"ק מדוע סתם באברהם.

ולדברינו הכל עולה ניצה כפורחת, דבהלכה א' שאירי אודות מקום המזבח כחלק מהבית נקט "יצחק אבינו", וגם מביא על זה הקרא "וזה מזבח לעולה לְיִשְׂרָאֵל" – כי קאי בדין מקום המזבח מצד היותו עיקר המקדש שהוא רק לישראל

(33) ובפרט שסוכ"ס אין הרמב"ם מסתפק בתיבות "שבנה בו אברהם המזבח", אלא מוסיף להזכיר גם את יצחק, "ועקד עליו יצחק" * (דלא כבהמשך ההלכה "והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה", ואינו מוסיף "והקריב עליו קרבן"). ואחר שכבר בא להזכיר יצחק מה ראה להקדים גם אברהם, ולשנות מן ההלכה הקודמת.

(ועיין בפרקי דר"א (פלא"א), מקורו דהרמב"ם (כס"מ כאן), שהלשון שם שוה בכלום – ש"הראו הקב"ה (מקום עקידת יצחק) לאברהם וא"ל זה הוא המזבח, הוא המזבח שהי' אדם הראשון מקריב בו' הוא המזבח שהקריבו בו קין והבל הוא המזבח שהקריבו בו נח ובניו").

(* בזה י"ל לכאורה שהוסיפו הרמב"ם כדי לשלול שאר מזבחות דאברהם (המפורשים בפ' לך יב, ז. שם, ח. יג, יח), ולהדגיש שכאן הכוונה היא למזבח העקידה. אבל בפשטות דבר זה מובן כבר מהלשון "המזבח", ובפרט שבא בהמשך להלכה א'.

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת הש"ת
בחיי היום יום

לא לשכוח על עצמו

"כל אחד צריך ויכול לפעול עם עצמו. כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעמים אחדות בשיחות: צריך לעסוק עם הזולת, אבל אין לשכוח גם אודות עצמו"

היצר הרע בא לכל אחד לפי מהותו

בהמשך למכתבי הקודם שתוכנו ה' [אודות] הפעולה עם הזולת, רצוני להוסיף כאן שורות אחדות על מהות העבודה שכל אחד צריך ויכול לפעול עם עצמו. כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעמים אחדות בשיחות: צריך לעסוק עם הזולת, אבל אין לשכוח גם אודות עצמו.

אך היצר הרע נקרא 'ערמומי', במילא הוא בא לכל אחד לפי מהותו. ואם הוא רואה שהלה בעל חוש בעסקנות ציבורית, אומר הוא לו: למה לך לעסוק עם עצמך - הרי הצלת נפשות דוחה הכל, וחויץ מזה, אם ביכולתך לגרום לאחרים להיות יותר יראי שמים, ודאי שבנוגע לעצמך כבר אין לך מה לדאוג.

זאת מבקש כ"ק מו"ח אדמו"ר להבהיר, שאסור לו להתפתות מה'ערמומי', ויש לבדוק עצמו אם הכל אצלו כמו שצריך להיות ע"פ תורה ומצוות כפי שחסידות מבארת אותם.

עבודה ביגיעה דוקא

בכלל העבודה עם עצמו היא בשלושה דברים: תורה, עבודה (תפילה) וגמילות חסדים, וכל זה צריך להיות עם עבודה - לעבוד על עצמו ביגיעה, וכל זמן שזה לא נעשה ביגיעה, העבודה עוד לא כמו שצריך. כפי שכתוב בתניא פרק ט"ו, שהמלחמה עם היצר הרע דורשת מאמץ הרבה יותר מכפי שהטבע מאפשר, שאז נקראים "עובד אלקים".

זאת צריך כל אחד למדוד בעצמו היטב, עד כמה הוא מתעסק במלחמה עצומה זו, כמבואר באריכות בתניא פרק ל'.

...הנני ממתין לשמוע ממנו בשורות טובות הן בעבודה עם עצמו והן [בעבודה עם] הזולת.

(אגרות קודש ח"ג עמ' שסז, תרגום)

מעלת היגיעה

חסיד אחד התאונן לפני אדמו"ר הצמח צדק, שאין לו חשק ללמוד.

אמר לו הצמח צדק: אם כך, הרי מצבך טוב, אולם מה אעשה אני שכן יש לי חשק ללמוד?...

סיפור זה מלמד כמה חשובה היא היגיעה, ושתי מעלות בה:

א. ע"י היגיעה האדם שובר את עצמו, העבודה של 'אתכפיא', שיש בה מעלה אפילו לגבי העבודה של 'אתהפכא'.

ב. דוקא על ידי יגיעה אפשר להגיע לעומק השכל. וכדוגמת המעלה שניתוסף בשכל על ידי ההעלם והסתר של קושיא דוקא, שמעורר ממקום נעלה יותר. דוקא על ידי "מן המיצר קראתי" ניתן להגיע ל"ענני במרחב" - מרחב העצמי.

זהו שאמר הצמח צדק "מה אעשה אני, שכן יש לי חשק ללמוד"? כלומר, שכתוצאה מכך הנה לא זו בלבד שחסרה לו מעלת העבודה, אלא גם ההשגה עצמה אינה מושלמת.

לפי זה מובן מה שאמרו רז"ל "לא יגעת ומצאת - אל תאמין", שיש לדקדק בזה: מי שכל מעינו במושכלות, וזה תענוגו, להתבונן להתעמק ולהתייגע בדבר שכל - מדוע צריך להיות אצלו יגיעה (כלומר יגיעה אמיתית באופן של אתכפיא, ששובר את עצמו)?

אלא, זהו הדיוק "ומצאת", לא "והבנת" וכיוצא בזה. כי הבנה סתם אכן אפשרית גם בלי יגיעה זו, אבל כדי להגיע להבנה באופן של "מציאה", שבאה בהיסח הדעת (שלא לפי ערך היגיעה), צריכים יגיעה (אמיתית) דוקא. בלי יגיעה זו (אפילו כשמתייגע בשכלו), הלימוד מוגבל לפי התענוג של השכל, ולוקחים את הענין רק כפי שהוא מצד השכל; ודוקא על ידי יגיעה (אמיתית) מגיעים לדרגת "ומצאת".

(משיחת ש"פ חוקת-בלק תשכ"ט)

הרכי החסידות

שיחות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
 זצוקלה"ה נבנ"מ זי"ע
 ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

ספר התניא

ה'תניא', שהוא אותיות 'איתן', מעורר את האיתן שבנשמה בכל מי שהוא לומד את ספרו הקדוש ויפעול בו התחזקות בעבודת השי"ת

תניא - מעורר האיתן שבנשמה

ידוע המאמר אשר מספר הימים שהי' אדמו"ר הזקן במאסר הוא כמספר פרקי התניא - יום לפרק יום לפרק - מיום הראשון של ישיבתו במאסר הי' זה ענין של נפשות, וכידוע שהובילוהו בעגלה שחורה כמו שמובילים מורדים במלכות ונדונים למיתה.

הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר הצ"צ אמר בי"ט כסלו תקצ"ב:

אברהם אבינו ידע אשר צריך להוליד בן שמזרעו יהיה העם הנבחר, כן ידע כחו של נמרוד שהוא גיבור ציד להמריד נגד הוי', ויכול להיות שנמרוד בסיוע השטן וסיעתו ינצח אותו - את אברהם אבינו - וימיתו.

בכל זאת מסר אברהם אבינו את נפשו בסכנה ממשית. ואין זה מפני שהיה ענין של בטחון בה' כי אם מסירת נפש מה שהפקיר וסיכן נפשו בפועל לפרסם אלקותו ית' בעולם, מבלי לחשוב מחשבות כלל מה שיהי' אחרי כן.

כן הוד כ"ק זקני (אדה"ז) ידע כחו של השטן המקטרג על שיטתו ודרכו של מורנו הבעש"ט והרב המגיד נ"ע. שכן, מאז שהתחיל לומר ברבים המאמרים של ספר התניא

(תקמ"ב) נתחזקה ההתנגדות באופן מבהיל. וכשאמרו ברבים בפעם השניה (תק"ן) התחזק הקטרוג יותר וארך שלש שנים בהתגברות גדולה, עד אשר אמי החליפה אותו ונסתלקה בשלישי בתשרי תקנ"ג, והפקיר וסיכן את נפשו הקדושה לסדר את ספר התניא, תורה שבכתב של תורת חסידות חב"ד.

וכה עמד בסכנת נפשו עד שנת תקנ"ט שנוסף גם סכנת גופו הקדוש, וסבל יסורי מות נ"ג ימים נגד נ"ג הפרקים שבספר התניא. ובעבודתו הקדושה זכה כי ה'תניא', שהוא אותיות 'איתן', יעורר את האיתן שבנשמה בכל מי שהוא לומד את ספרו הקדוש ויפעול בו התחזקות בעבודת השי"ת.

(ספר השיחות תשי"ג עמ' סג)

תיבה אחת מהתניא קדישא מלהיבה את הלב

בהיותי אצל השפת אמת מגור בשנת תרס"א אמר לי בזה הלשון: "מלה אחת מהספר הקדוש 'ליקוטי אמרים' (תניא) ו'ליקוטי תורה' זורח ומבהיק ומלהיב את הלב" ("איין ווארט פון הייליקן 'ליקוטי אמרים' (תניא) און 'ליקוטי תורה', שאיינט און בליצט, עס פלאקערט אויף די הארץ וכו'), ובאופן כזה יחי' את נפשו הצמאה ומצווה גוררת מצווה מהלימוד באים אל הפועל ללמוד ולהתפלל בתפילה מתונה (שלא בטירוף הדעת), ולקיים בפועל ממש בזהירות מצווה ובהידור מצווה.

(אגרות קודש ח"א ע' שלד)

